

прикладми з різноманітних творів таких письменників як М. Булгаков, С. Васильченко, В. Винниченко, В. Домонтович, Ю. Іздрик, Є. Гуцало, Ф. Достоєвський, М. Гоголь, М. Жванецький, Б. Жолдак, В. Ільченко, А. Кокотюха, Н. Неждана, В. П'єсук, В. Токарева, бр. Стругацькі, М. Хвильвий, А. Чехов, В. Шевчук, І. Яцканин ... Вражає список опрацьованої наукової літератури англійською, українською, російською, польською, французькою мовами.

Треба відзначити гарний друк та поліграфію книги, які забезпечила команда Львівського видавництва «ПАІС» у такому складі: Павло Лозинський (відповідальний за випуск), Анна Весній (редагування), Оксана Панчишин (коректура), Світлана Костенко (комп'ютерна верстка і макетування), Руслан Водолазський (обкладинка).

Незважаючи на складний категорійний апарат та нові наукові терміни, книга в міру доступно пропонує інформацію, що буде корисною не лише науковим дослідникам, а й студентам, до того ж не лише філологічних, а й філософських, політологічних, культурологічних, журналістських та інших спеціальностей.

Соломія БУК

Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики: соціологічний напрям у мовознавстві : монографія. (Сер. : «Мова і соціум»; Вип. 1). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 432 с.;

Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики : навч. посібник (Сер. : «Мова і соціум»; Вип. 2). – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 212 с.;

Міжнародні зобов'язання України та Німеччини в контексті європейської мовної політики: українсько-німецький студентський семінар із соціолінгвістики : [зб. статей і тез] / за ред Г. Мацюк. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. – 168 с.

Сучасна українська лінгвістична традиція розширює свою проблематику завдяки питанням, актуальним у світовому мовознавстві, зокрема питанням соціолінгвістики. Вона є новим напрямом досліджень. Попри активну увагу мовознавців до нього, український читач ще не має соціолінгвістичних словників чи енциклопедій, підручників, спеціалізованих монографій, які б ілюстрували диференціацію предметного поля соціолінгвістики.

Рецензовані праці професора Галини Мацюк є етапами реалізації її авторського проекту «Мова і соціум», який вона послідовно розробляє в межах тематики загального мовознавства, залучаючи до нього студентів та аспірантів філологічного факультету, а також науковців українських (і не тільки) вишів, які щороку приїжджають у Львівський національний університет на всеукраїнський соціолінгвістичний семінар.

1. Про монографію Г. Мацюк «До витоків соціолінгвістики. Соціологічний напрям у мовознавстві»(Львів, 2008).

Соціологічний напрям у мовознавстві – одне із питань курсу загального мовознавства, хоча до цього часу монографічного дослідження на цю тему не було,

до того ж автори українських лінгвістичних довідників оминають цю категорію і в реєстрі термінів.

Відзначимо, що в монографії Г. Мацюк соціологічний напрям – це водночас і категорія історії соціолінгвістики, яку вона розглядає шляхом трактування суспільної природи мови до соціологічного напрямку, а також його реалізація у Женевській, французькій, Празькій лінгвістичних школах, німецькомовній лінгвістиці, американському мовознавстві та радянській лінгвістичній традиції. Авторка запропонувала опис суспільної природи мови, починаючи від праць представників раціоналістичного, емпірико-сенсуалістичного підходів до мови, враховуючи історичну теорію мови Й. Гердера та положення загальної теорії мови В. фон Гумбольдта тощо (хоча, можливо, цей процес можна було б почати і від античного періоду). У монографії читач знаходить відповідь на питання, як неісторичний описовий підхід прийшов на зміну історичному вивченню мови, висуваючи проблему соціальної природи мови на перший план.

Розглянувши реалізацію соціологічного напрямку в зарубіжному мовознавстві проф. Г. Мацюк обґрунтувала своє розуміння соціологічного напрямку в радянському мовознавстві 20–30 років минулого століття, уперше розмежовуючи підходи російських та українських мовознавців, враховуючи ідеї українських дослідників, які належали до двох традицій, що розвивалися в радянській Україні та за її межами. Отже, в монографії представлено багатоаспектний аналіз проблем, пов'язаних із розкриттям суспільної природи мови. Читач має змогу ознайомитись із формуванням напрямку, становленням його категорійного та термінологічного підґрунтя, вкладом конкретних науковців у розкриття суспільної природи мови і природи мовознавчої науки.

Одна із ознак монографії – використання маловідомої джерельної бази, на основі якої авторка формулює свої висновки. На наш погляд, саме це нове «прочитання» джерел й уможливило розгляд багатьох нових питань. Наприклад, у монографії знаходимо думки самого Ф. де Соссюра про мову як соціальний факт, які авторка виявляє у ході аналізу першоджерел, знайдених в архівних матеріалах, сьогодні вже частково виданих. Або інший приклад: авторка виявляє трактування суспільної природи мови у німецькомовному мовознавстві, представники якого належали до різних шкіл (погляді Г. Шухарда, К. Фосслера та Л. Вайсгербера) тощо. І звичайно, одна з знахідок професора Г. Мацюк – реконструкція ідей напрямку в українській лінгвістичній традиції. Реконструкція, яка дає підстави стверджувати про типологію формування теорії мови в кількох лінгвістичних традиціях.

Окремої уваги заслуговують додатки, які теж становлять цілісність і допомагають авторці підтвердити та розкрити особливості реалізації соціологічного напрямку в українській мовознавчій традиції. На прикладі публікацій журналу «Мовознавство» (1934 року) та «Рідна мова» (1933–1939 років) читач переконається у різному методологічному підґрунті опису суспільної природи мови в радянській та неісторичній українській традиціях.

Розкриття соціологічного напрямку в різних наукових школах і в українському мовознавстві (останній напрям фактично вперше систематизувала і проаналізувала власне автор) сприяє обґрунтуванню виникнення соціолінгвістики в середині минулого століття. Цікавою є паралель: якщо соціологічний напрям виник як пошук

виходу мовознавства із глухого кута після етапу молодогорамастиків, то соціолінгвістика на початку 60-х років виникає як опозиція до ідей генеративізму Н. Хомського.

Уважаємо, що задум авторки: через джерельну базу з'ясувати підгрунття розвитку соціолінгвістики в умовах ХХ ст. – належно втілений.

Ідеї та результати монографії Г. Мацюк «До витоків соціолінгвістики. Соціологічний напрям у мовознавстві» (Львів, 2008) можна використати у процесі вивчення тем із загального мовознавства, історії та теорії соціолінгвістики. Очевидно, було б добре, якби матеріали рецензованої праці вийшли в окремому підручнику і стали доступними ширшій студентській аудиторії.

2. Про навчальний посібник «Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики» (Львів, 2009). Уперше в Україні вийшов навчальний посібник із прикладної соціолінгвістики, запропоновано авторське бачення сутності прикладної соціолінгвістики та її найважливіших категорій. Авторка диференціює предметну сферу дисципліни на основі знання різних соціолінгвістичних традицій, розуміючи сьогодишню соціолінгвістику як шлях від «що- мовознавство» до «чому- мовознавство». У Вступі міститься авторське визначення предметного поля соціолінгвістики, куди потрапили не тільки питання мовної політики, але і питання міжособистісної комунікації в різних сферах, зокрема на робочому місці, в школі, вдома, у церкві тощо. Правда, в рецензованому випуску посібника з прикладної соціолінгвістики розглянуто тільки перший аспект, тобто питання мовної політики. Очікуємо від автора розкриття наступного аспекту.

Український студент, попри різножанрові праці про мовну політику, не має спеціалізованих словників та підручників, тому в посібнику не тільки викладено теми, але є невеликий глосарій.

Коротко про концепцію посібника, яка втілена у трьох розділах. У першому з них: «Лінгвістичні засади мовного облаштування світу» – у двох підрозділах («Мова і суспільство», «Мовна політика: основні категорії соціолінгвістичного аналізу») автор пропонує категорійну базу, необхідну для опису мовної політики, – це набір понять, які в конкретних виявах взаємодіють: мовна ситуація, мовна політика, мовний конфлікт, нація, етнос, націоналізм, рідна мова, державна мова, двомовність, мовне право, мовне законодавство та ін.

Оскільки посібник виявляє алгоритм реалізації мовної політики в різних країнах, другий розділ присвячений універсальному та ідіоетнічному компонентам мовного облаштування світу через такі аспекти, як огляд мовних політик та демографічно-комунікативна потужність мов, заходи для її підтримки. Відзначимо, що в поле зору потрапляє мовна політика в Балтійських державах, Білорусії, Російській Федерації, країнах Європейського Союзу та інших країнах Європи, Азії, Америки. Очевидно, в нових випусках посібника перелік країн варто збагатити описами новітніх процесів, які відбуваються і на Африканському континенті.

Окремий розділ присвячений розгляду мовної політики в Україні, який розкриває мовну політику періоду СРСР, мовну ситуацію в сучасній Україні, мовну політику незалежної держави.

У посібнику зібрано і потрактовано велику кількість термінів, що є складовою понятійного апарату прикладної соціолінгвістики.

Оскільки посібник професора Г. Мацюк вийшов невеликим накладом, бачимо потребу його перевидання. У разі доповнення матеріалу після кожного підрозділу доцільно було б сформулювати питання з метою перевірки знань студентів, а також продумати низку завдань, які можна було б виконувати на практичних заняттях із соціолінгвістики.

3. Про збірник за редакцією Г. Мацюк «Міжнародні зобов'язання України та Німеччини в контексті європейської мовної політики» (Львів, 2010), в який увійшли наукові статті студентів філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка та тези доповідей студентів-славістів Фрайбурзького університету імені Альберта Людвіга. Збірник містить результати українсько-німецького студентського семінару із соціолінгвістики, промотором якого від України була професор Г. Мацюк, а з боку Німеччини – професор Ю. Бестерс-Дільгер. Передмова до збірника Г. Мацюк узагальнює проблеми та результати семінару.

Як видно зі змісту статей, об'єктом обговорення українсько-німецького студентського семінару стали Європейська хартія регіональних мов або мов меншин та Рамкова конвенція про захист національних меншин у контексті сучасної мовної ситуації в Україні. Доповіді засвідчили, що студенти поглибили свої знання із таких розділів соціолінгвістики, як «мовна політика» та «мовне законодавство». Програми семінару у Львові та Фрайбурзі, які містяться у збірнику, переконують, що для українських студентів участь у семінарі була ще й видом навчальної соціолінгвістичної практики, на якій вони апробували свої знання не тільки в дискусіях на засіданні семінару у Львові чи Фрайбурзі, але навіть у відповідних комітетах Ради Європи у Страсбурзі. Для студентів із Фрайбурзького університету семінар – це практичні заняття із такої дисципліни, як європейська мовна політика.

Українські учасники проекту підготували свої доповіді з питань міжнародного та українського законодавства, враховуючи історичний, демографічний та політичний контексти. З власного досвіду викладання мовознавчих дисциплін відзначимо, що зміст понять міжнародне законодавство, українське законодавство ще маловідомий студентській аудиторії, однак він викликає неабияку увагу студентів різних спеціальностей.

Результати проекту, засвідчені у збірнику, ілюструють різні підходи до виконання мовного законодавства в Україні та Німеччині. Один із результатів проекту – розкриття особливостей сучасної мовної ситуації в Україні та висновок про те, що Хартія негативно впливає на розвиток функцій державної мови і вивіщує функції однієї із мов меншин, російської, яка не є в Україні загроженою мовою.

Привертає увагу високий науковий рівень студентських статей, актуальність висвітлених проблем, хороши науковий стиль, що засвідчують велику особисту працю українських студентів та їхнього керівника Г. Мацюк.

Матеріали збірника можна використати для проведення практичних занять із прикладної соціолінгвістики.

Ларуца ГОНТАРУК